

Vertraag het Lopend Vuurtje!

Natuurbranden zijn 'hot'. Wereldwijd: denk aan de enorme, alles verwoestende branden in Australië en Californië en recent in Canada. Maar ook in onze eigen land raken de gemoederen bij tijd en wijle behoorlijk verhit als er weer een stuk bos of heide afbrandt. In het voorjaar van 2015 was de natuurbrand in Nationaal Park De Hoge Veluwe volop in het nieuws: een voor Nederlandse begrippen behoorlijke brand. Andere bekende grote natuurbranden deden zich voor in 1995 en in het record-droge jaar 1976.

> Natuurbranden hebben impact. Ze zien er indrukwekkend en dreigend uit. Zeker vlakbij steden en campings is een natuurbrand een serieuze aangelegenheid. Verder zijn de gevolgen van een natuurbrand voor flora weliswaar relatief beperkt, voor de fauna (en zeker voor bepaalde soorten, zoals slangen en hagedissen) kan een forse brand desastreuze gevolgen hebben. De dieren overleven de brand niet en het kan soms weer jaren dieren voordat er weer nieuwe populaties zijn opgebouwd. In hoeverre de opwarming van het klimaat (onder andere drogere voorjaren) invloed heeft of gaat hebben op het optreden van (grotere) natuurbranden, is nog onduidelijk. Ook politiek heeft deze materie al enkele jaren de volle aandacht, al enkele jaren. Voormalig minister Opstelten van Veiligheid en Justitie heeft al bepaald dat natuureigenaren, burgemeesters (openbare orde en veiligheid) en de veiligheidsregio's moeten samenwerken om in Nederland onbeheersbare natuurbranden te voorkomen waarbij de veiligheidsregio's een adviesrol vervullen voor het lokale bevoegde gezag. Hierbij is het heel positief dat de natuureigenaren en natuurbeheerders een verplichte rol hebben. Zij hebben een zorgplicht en dat betekent dat zij er voor moeten zorgen dat de brand altijd bereikbaar is voor de brandweer en dat de brandweer altijd veilig haar werk kan doen.

Onbeheersbare natuurbrand

Nederland is vol en druk. Wij hebben hier geen

- Henk Jan Zwart (beheerder bos en buitengebied gemeente Ermelo),
Roel Janssen (beheerder bos en buitengebied gemeente Harderwijk),
Wijnand Francke (boswachter beheerseenheid NoordWest Veluwe Natuurmonumenten),
Constantijn Kok (Adviseur Natuurlijke Omgeving, Veiligheidsregio Noord- en Oost-Gelderland)

uitgestrekte natuurgebieden zoals in Amerika of Australië. Dat betekent dat een natuurbrand die zich een weg baant over een heide of door een bos al gauw een weg, bebouwing of een recreatiepark tegenkomt. Het is dus zaak om een natuurbrand niet uit de hand te laten lopen. In dat geval zouden we spreken van een onbeheersbare natuurbrand.

Een natuurbrand is niet altijd te voorkomen maar beheerders en brandweer moeten er samen wel zoveel mogelijk aan doen dat de brand niet onbeheersbaar wordt. Ze moeten afspraken maken over de bereikbaarheid van de gebieden, de beschikbaarheid van bluswater, waar er wel en waar er niet geblust moet worden en tenslotte over de compartimentering. Door het bos zodanig in te richten dat de brand binnen een bepaald gebied blijft, zal de brand niet onbeheersbaar worden. En wie kent ze niet: de ouderwetse brandtra's, berkensingels langs naalduhoutopstanden. Feitelijk is dat een oude vorm van compartimenteren, een preventieve poging om een brand op te vangen of tegen te houden, om zo de productiebossen te beschermen. Die oude vorm van compartimenteren kan, in een nieuw jasje en op wellicht grotere schaal, een zeer effectieve methode zijn om een natuurbrand beheersbaarder te maken. Doel van compartimenteren kan zijn:

- Een natuurbrand beperken tot een van tevoren afgesproken gebied in overeenstemming met de slagkracht van de Veiligheidsregio(s)
- Kwetsbare natuur beschermen tegen brand
- Kapitaal (zoals waardevol hout, opstallen) beschermen tegen brand
- Schade (en dat kan ook rijschade zijn door bluswerkzaamheden!) aan terrein of infrastructuur beperken

Een compartiment is dus een door alle betrokken partijen (inclusief de betreffende natuurterreineigenaren) afgesproken stuk natuurgebied waarbinnen een natuurbrand zich mag verspreiden zonder of hooguit met beperkt ingrijpen van de

brandweer. De grenzen van zo'n compartiment moeten dus vuur kunnen afremmen of zelfs stoppen, al dan niet met wat hulp.

Door bij het bepalen van de compartimenten rekening te houden met logische terreingrenzen, en dat kan een weg zijn, een akker, een ven of een singel van loofhout met bijvoorbeeld berk of tamme kastanje, (zie tabel) kan dit redelijk eenvoudig gerealiseerd worden. Daarbij kan elke terreineigenaar zijn of haar eigen terreinen eens goed tegen het licht houden om te kijken waar logischerwijze compartimentsgrenzen kunnen worden gelegd.

Beheerders en terreineigenaren kunnen die compartimenten allemaal zelf gaan bepalen, maar wellicht is het nog veel efficiënter en effectiever om eens samen met de burens rond de tafel te gaan zitten, om te kijken of er een compartiment kan worden vastgesteld in overleg. Het is algemeen bekend dat dieren zich niets van eigendoms grenzen aantrekken. Brand doet dat evenmin. Kijk dus welke natuur of welke typen bos er aanwezig zijn, wat de waarde en de kwetsbaarheid daarvan is, welke zones mogen wel of juist niet afbranden, wat zijn logische grenzen of waar kunnen grenzen relatief eenvoudig gecreëerd worden – allemaal los van de eigendoms grenzen. Betrek daarbij de plaatselijke Veiligheidsregio en bespreek samen hoe een brand zoveel mogelijk kan worden voorkomen (zie brochure VBNE over natuurbranden) hoe een brand kan worden gestopt, met als uitgangspunten dat de inzet van brandweerpersoneel en -materieel zo beperkt én

Tabel: Brandremmende vegetatie

Boomvormers	Struiken	Kruidachtigen
Zomereik	Krent	Blauwe bosbes
Berk	Vuilboom	
Tamme kastanje		

1. Vrij gezette dennen

Vrijgezette dennen steken elkaar niet in de brand. De afstand is te groot en hittestraling is hiervoor te gering.

2. Geïsoleerde dennen in loofhout

De dennen staan omringd door loofhout waardoor de hittestraling beperkt tot de ene grove den die uitbrand.

3. Lage vuurlast: oppervlakkig klepelen

4. Hoge vuurlast

5. Kort gras: maaien na bloeitijd, lage vuurlast

6. Lang gras: hoge vuurlast

7. Voor werkzaamheden

8. Na werkzaamheden

9. Voor werkzaamheden

10. Na werkzaamheden

11. Brandsingel beide zijden: opvangen hoge vuurlast

12. Geen brandsingel: hoge vuurlast

zo effectief mogelijk, met minimale schade aan de natuur en eventuele infrastructuur. Loofhout-singels, bepaalde kruidachtige vegetatie (blauwe bosbes), drukbegrazing of maaibeheer naast een pad zijn maatregelen die een beheerder kan nemen om brandoverslag te voorkomen. Het maaien van pijpenstootje naast een pad vermindert de vuurlast (het aantal kW dat een vegetatie afgeeft) en kan brandoverslag voorkomen. De diepte van een stoplijn, de lijn waar de brand moet stoppen, is dus afhankelijk van de vuurlast die tegenhouden dient te worden.

Bespreek ook de verschillende rollen van de terreineigenaren en van de brandweer. Als terreineigenaar/-beheerder weet je doorgaans wat de kwetsbare kanten van je terreinen zijn. Zorg dat je van tevoren weet wat je wel en niet wilt in geval van een natuurbrand en bespreek dat alvast met de brandweer. Voorbeeld: je wilt niet

dat er door blauwgraslandvegetaties wordt heen gereden en ook wil je vast niet dat een kwetsbaar stuk natte heide door insporing en verdichting onherstelbare schade oploopt. Leg dat vast en bespreek dat. Bouw een band op met de plaatselijke brandweer.

Voor het geval er onverhoopt een keer brand ontstaat, is het belangrijk dat de branden niet onbeperkt kunnen uitbreiden. Er moeten daarom compartimentsgrenzen zijn die goed begaanbaar zijn voor de brandweer zodat deze haar werk kan doen vanaf de grenzen. Uiteraard moeten wel alle grenzen duidelijk en correct op een kaart staan. Maak dit zelfs een vast onderdeel van al je beheerplannen. Kijk bij geplande maatregelen en dunningen of je rekening kunt houden met compartimentsgrenzen. Er zijn al diverse voorbeelden bekend (zie kaders), waarbij de provincie Gelderland (Afdeling groen langs wegen), Natuurmo-

numenten, de gemeenten Harderwijk, gemeente Ermelo en de particuliere landgoederen Ullerberg en Leuvenum samen zijn opgetrokken, kijkend over hun eigen grenzen en ondersteund door iemand van de betreffende Veiligheidsregio.<

C.Kok@vnog.nl

Brochure VBNE

De VBNE heeft een brochure gemaakt over risicobeheersing in verband met natuurbranden. Welke stappen kan een natuureigenaar zelf of samen met andere partijen zetten om de risico's te beperken? Ook in een veldwerkplaats is het onderwerp aan de orde geweest.

KADER 1

De Noord-Veluwe is verdeeld in compartimenten om de kans op een onbeheersbare natuurbrand tot een minimum te beperken. De provinciale N302 (zie kaart) is zo'n grens. Langs die weg liggen eigendommen van meerdere eigenaren waaronder de gemeente Ermelo. De veiligheidsregio adviseerde om aan een zijde van de weg naaldbomen te verwijderen. De beheerders wilden echter een visuele buffer in stand houden tussen de heide en de drukke weg.

In overleg is toen gekozen voor een rigoureuze aanpak, gezamenlijk met groot onderhoud van de N302. Aan de noordoostzijde van de weg is in de gemeentelijke bosstrook daar waar nodig het naaldbout geogst. Het meeste loofhout (vooral berken) is blijven staan. Zo is de massieve, donkere naaldboutstrook veranderd in een transparante loofhoutstrook met hier en daar nog een vliegden

of een groepje dennen. Daarmee is de compartimentsgrens een feit en landschappelijk is het er ook fraaier op geworden (zie foto's) vinden ook de beheerders. De komende jaren zal de te verwachten natuurlijke verjonging in de gaten worden gehouden. Er zal ongetwijfeld ook weer naaldbout opschieten, naast berk en lijsterbes. Het is de bedoeling om dat te zijner tijd weer geleidelijk om te buigen richting overwegend loofhout.

De beheerder heeft het laatste woord als het gaat om de daadwerkelijke invulling en manier van uitvoering. Het hout (van overwegend matige kwaliteit) is op stam verkocht en tak- en tophout is oppervlakkig over een strook van ongeveer vijf meter langs de weg geklepeld om het brandrisico voor de komende twee jaar te verminderen. Bovendien vermindert de overgebleven houtsnippers de kans op zaailingen.

KADER 2

De gemeente Harderwijk en de brandweer hebben een analyse uitgevoerd van mogelijke risico's in het kader van een natuurbrand. Het bleek dat het in de bossen gelegen verpleeghuis Sonnevancik een verhoogd risico loopt in het geval van een natuurbrand. Ook het nabijgelegen heideterrein het Cyriasische Veld vormt een sterk verhoogd risico (zie kaartje hiernaast).

Samen met Natuurmonumenten, de terreineigenaar van het betreffende heideterrein, is er gezocht naar mogelijkheden om een stoplijn te creëren rondom het heideterrein en zodoende het gebied te compartimenteren. Hierbij was het uitgangspunt de natuurlijke terreinkenmerken te behouden en zoveel mogelijk gebruik te maken van de aanwezige padenstructuren. Karakteristieke bomen, zoals vliegdennen, zijn behouden, al de aanwezige loofhoutsoorten zijn gespaard en de opslag van grove den in het heide terrein is afgezet. Het tak- en tophout is van een strook van ongeveer vijf meter breed bij elkaar geharkt en afgevoerd zodat er geen ophoping van organisch materiaal in het heideterrein heeft plaatsgevonden en de heide verschaald. Overigens hoeft de compartimentsgrens ook weer niet overall even 'schoon' te zijn. Op sommige, minder brandgevaarlijke plekken zijn takkenbossen blijven liggen als broedplaats voor slangen.

Vanuit het oogpunt van Natuurmonumenten heeft de ingreep bijgedragen aan het behoud en het herstel van het heideterrein en is er een gevarieerdere bosrand met meer loofhout gecreëerd. De ingreep heeft een ecologische en landschappelijke meerwaarde gehad.

In het geval van een natuurbrand kan de brandoverslag van heide naar bos stukken beter bestreden worden (minder vuurlast van dennen) en is het risico beter te beheersen met het beschikbare brandweerpotentieel.

De gemeente Harderwijk zal als vervolmaatregel nog eik, berk en tamme kastanje aanplanten in de aangrenzende bosranden om op die wijze de brandremmende werking van de stoplijn te versterken. Natuurmonumenten onderzoekt de mogelijkheid om de compartimentering nog is te vergroten door middel van de aanleg van heidecorridors in het aangrenzende bosgebied. Daarbij is het uitgangspunt om brandveiligheid en ecologische meerwaarde samen te laten gaan en zo een win-winsituatie te creëren!

